

Nr 174.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående befrielse från betalningsskyldigheten för av statsverket förskjutna ersättning vid avlösning av viss frälseränta, m. m.; given Stockholms slott den 23 februari 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

K. G. Ewerlöf.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Statsrådet Ewerlöf anför:

Hemmansägaren Gustav Albin Björklund har hos Kungl. Maj:t gjort framställning i syfte *dels* att befrias från den betalningsskyldighet till statsverket, som åvilar honom såsom ägare till hemmansdelen $\frac{3}{10}$ mantal Holmbro nr 3 i Skogs-Tibble socken i Uppsala län i anledning av ett av länsstyrelsen i Uppsala län meddelat utslag i fråga om avlösning av viss frälseränta, vilken utgått av nämnda hemmansdel, *dels* ock att erhålla ersättning för vissa före frälseräntans avlösning av honom erlagda belopp. Jag anhåller, att nu få anmäla detta ärende.

Härvid får jag först erinra, att frälseräntor funnits av två slag, skattefrälseräntor och frälsekatteäntor.

Skattefrälseräntorna ansågos med hänsyn till sättet för deras uppkomst vara av offentlighetslig natur. I samband med den allmänna grundskatte-

avskrivningen bestämdes därför, att ägare av skattefrälsehemman skulle av statsmedel åga uppbära *ersättning för utbetalda räntor*. Sådan ersättning utgick dock, enligt bestämmelser som meddelades år 1911, icke om skattefrälseräntan efter den 31 mars 1911 varit förenad med jordäganderätten.

Skattefrälseräntorna kunde vidare *inlösas* för statsverkets räkning. De räntor, vilkas inlösen icke påkallats före den 1 januari 1940, hava upphört att gälla. Jämväl från rätten till inlösen var sådan skattefrälseränta undantagen, som efter den 31 mars 1911 varit förenad med jordäganderätten.

De frälseräntor, som icke kunde inlösas för statsverkets räkning, kunde från och med år 1913 *avlösas*. Detta gällde således i första hand frälseskatte-
ränta men också sådan skattefrälseränta, som efter den 31 mars 1911 varit förenad med jordäganderätten. Statsverket bidrog i regel med en fjärdedel av avlösningssumman. Återstoden försköts av statsmedel. Det förskjutna beloppet jämte ränta därå skulle därefter av ägaren till den fastighet, av vilken räntan utgått, återbetalas medelst lika annuiteter under en tid av 40 år från förskottets utgivande. De räntor, vilkas avlösning icke påkallats före den 1 januari 1942, hava upphört att gälla.

Vad härefter angår den föreliggande framställningen får jag meddela följande.

Av fastigheten $\frac{1}{2}$ mantal Holmbro nr 3 utgick en frälseränta, som enligt vad kammarkollegiet, efter verkställd utredning, den 1 mars 1923 meddelade länsstyrelsen i Uppsala län var av skattefrälse natur. Länsstyrelsen utgick från att räntan även vore inlösningsbar och utbetalade därför årligen till vederbörande jordägare ersättning för vad dessa erlagt till ränteägaren. Under senare år tillgick detta så, att ränteägaren direkt från landskontoret erhöll honom tillkommande belopp.

Den 2 september 1936 anhöll kammaradvokatfiskalsämbetet hos länsstyrelsen, att länsstyrelsen måtte vidtaga erforderliga åtgärder för *inlösen* av nämnda frälseränta. I anledning härav förordnade länsstyrelsen, efter företagen prövning, genom utslag den 30 oktober 1939, att frälseräntan skulle inlösas för statsverkets räkning mot en i utslaget fastställd ersättning till ränteägaren.

Emellertid anförde kammaradvokatfiskalsämbetet besvär över länsstyrelsens utslag. Orsaken härtill var att ämbetet funnit, att ifrågavarande frälseränta varit efter den 31 mars 1911 — nämligen under tiden 1 april—19 augusti 1911 — i samme ägares hand förenad med hemmansdelen $\frac{3}{10}$ mantal Holmbro nr 3, varför endast den från återstående $\frac{2}{10}$ mantal Holmbro nr 3 utgående frälseräntan syntes kunna bliva föremål för inlösen. Kammarkollegiet prövade genom utslag den 28 juni 1940 lagligt att, med bifall till besvären, såtillvida ändra länsstyrelsens utslag, att allenast räntan av $\frac{2}{10}$ mantal av hemmanet i fråga skulle inlösas. Kungl. Maj:t i regeringsrätten, där besvär anfördes över kammarkollegiets utslag, fann genom utslag den 11 februari 1941 ej skäl att göra ändring i kammarkollegiets utslag.

Härefter hemställde kammaradvokatfiskalsämbetet hos länsstyrelsen om *avlösning* av den från $\frac{3}{10}$ mantal Holmbro nr 3 utgående frälseräntan. Ge-

nom utslag den 31 juli 1941 förordnade länsstyrelsen med anledning härav, att nämnda frälseränta skulle avlösas mot en ersättning av 3 378 kronor. Härav skulle 844 kronor 50 öre gäldas och 2 533 kronor 50 öre förskjutas av statsmedel. Frälseräntan skulle upphöra att utgå från och med kalenderåret närmast efter det år, under vilket utslaget vunne laga kraft. Såsom avbetalning och ränta å det av statsmedel förskjutna beloppet skulle hemmansdelens ägare årligen för vart och ett av de fyrtio åren från och med det kalenderår, med vilket räntan upphört att utgå, erlægga ett belopp av 128 kronor.

Länsstyrelsens sistnämnda utslag vann laga kraft under år 1941.

Medan ännu *inlösningsfrågan* var föremål för länsstyrelsens prövning, förvärvade sökanden hemmansdelen $\frac{3}{10}$ mantal Holmbro nr 3. Detta skedde genom köpekontrakt den 31 december 1937 och köpebrev den 11 mars 1938. Köpet omfattade, förutom hemmansdelen, två lägenheter, om vilka nu icke är fråga. Tillträdet ägde rum den 14 mars 1938. Köpeskillingen utgjorde 21 800 kronor. Såsom villkor för köpet gällde bland annat, att skatter och onera av vad slag och beskaffenhet de vara månde, som åvilade fastigheterna för tiden efter tillträdet, skulle betalas av sökanden.

Det må anmärkas, att samtliga de i köpet ingående fastigheterna hava ett gemensamt taxeringsvärde av 29 900 kronor samt att sökanden erhöll lagfart å fastigheterna den 23 mars 1938.

Vidare må anmärkas, att länsstyrelsen år 1939 — i likhet med tidigare år — utbetalat frälseräntebeloppet till ränteägaren, vilket belopp — 142 kronor 23 öre — emellertid sökanden, på länsstyrelsens anmaning, sedermera ersatt. Detta belopp avsåg den för år 1938 löpande skattefrälseräntan. Frälseräntorna för åren 1939—1941 har sökanden haft att gälda direkt till ränteägaren. Någon ersättning av statsmedel har icke utbetalats för sistnämnda frälseräntor.

Till stöd för sin ansökning har sökanden anfört, bland annat, att, på grund av länsstyrelsens felaktiga förfarande att betala ersättning för utgiven frälseränta, varken de, som förut ägt fastigheten, eller han själv haft vetskap om att räntebeloppet skulle kunna utkrävas av jordägaren, varför fastighetens belastning med frälseränta icke tagits i beräkning vid köpeskillningens bestämmande. Därjämte har sökanden framhållit, att i det gravationsbevis, som han år 1938 erhöi, ej förekommit någon anmärkning i fråga om fastigheten åvilande ränta.

Länsstyrelsen i Uppsala län har anfört bland annat.

Vad angår sökandens ekonomiska förhållanden torde dessa icke vara sådana, att sökanden genom fullgörande av ifrågakomna betalningsskyldighet skulle råka i ekonomiska svårigheter. Sökanden äger jordbruksfastighet taxerad till 29 900 kronor, vari ingår ifrågavarande fastighet, Holmbro 3³. In-teknad skuld uppgår enligt 1941 års deklaration till 21 000 kronor. Utom fastigheten äger sökanden tillgångar i levande och döda inventarier för jordbruket, vilka jämte vid 1940 års utgång inneliggande lager av spannmål m. m. i deklarationen upptagits till ett värde av 10 200 kronor. Den behållna för-mögenheten uppgår enligt deklarationen till 19 100 kronor.

Då emellertid med hänsyn till i ärendet anförda särskilda omständigheter skäl förelegat för antagande, att frälseräntan från ifrågavarande fastighet varit av beskaffenhet att kunna inlösas, och, därest inlösning av räntan kommit till stånd, statsverket i stället för sökanden kommit att få vidkännas utgifterna för räntan, finner länsstyrelsen det rättvist, om sökanden kunde medgivas såväl befrielse från honom enligt länsstyrelsens utslag om avlösning av frälseräntan åvilande betalningsskyldighet som ock rätt att av statsmedel utfå ersättning för av honom utgivna frälseräntebelopp för tiden före räntans upphörande.

Kammarkollegiet har bland annat anfört.

Såsom framgår av handlingarna i ärendet har länsstyrelsen sedan länge av statsmedel utbetalat de årliga räntebeloppen, då länsstyrelsen ansett frälseräntan vara inlösningsbar. Genom detta förfarande har hemmansägaren bibragts den uppfattningen, att betalningsskyldighet för frälseräntan icke längre ålåge fastighetens ägare. Sökanden har enligt egen uppgift vid sitt förvärv av fastigheten icke känt till att densamma besvärades av en ännu ej inlöst frälseränta. Kollegiet anser sig icke kunna tillstyrka, att sökanden av statsmedel tillerkännes ersättning för frälseräntebelopp, som hänför sig till tiden före räntans avlösning. Billighetsskäl synes däremot kollegiet tala för att vad av frälseräntan vid dess avlösning förskjutits av statsmedel efterskänkes, helst som ett sådant efterskänkande knappast synes kunna få någon prejudicerande betydelse. Kollegiet har därför intet att erinra mot att ägaren av hemmansdelen $\frac{3}{10}$ mantal Holmbro 3³ erhåller åter, respektive befrias från vad han enligt länsstyrelsens den 31 juli 1941 meddelade utslag erlagt eller har att erlägga för avlösningen av frälseräntan.

Statskontoret har anfört.

Genom länsstyrelsens i Uppsala län felaktiga förfarande att under lång tid utbetala ersättning för ifrågavarande frälseräntas årliga belopp hava ägarna till hemmanet bibringats uppfattningen, att räntan vore inlösningsbar och förty icke medförde någon ekonomisk belastning för fastigheten. Sålunda synes såväl sökanden som dennes fångesman, vilken enligt i ärendet lämnad uppgift förvärvat fastigheten å exekutiv auktion, saknat anledning förmoda annat än att räntan vore utan betydelse för hemmanets värde. Med hänsyn till nu angivna förhållanden vill statskontoret icke motsätta sig, att framställningen bifalles på sätt kammarkollegium förordat. Sedan riksdagens medgivande inhämtats, bör för den skull länsstyrelsen i Uppsala län bemyndigas avskryva den del av kronans ifrågavarande fordran som återstår ogulden samt till Björklund från inkomsttiteln: Diverse inkomster: Övriga diverse inkomster, återbetala vad han guldit i enlighet med länsstyrelsens omförmälda beslut den 31 juli 1941.

*Före-
draganden.*

Liksom länsstyrelsen i Uppsala län, kammarkollegiet och statskontoret anser jag, med hänsyn till de särskilda omständigheter som föreligga i detta ärende, billighetsskäl tala för att ägaren till hemmansdelen $\frac{3}{10}$ mantal Holmbro nr 3 befrias från skyldigheten att erlägga de belopp, som han har att gälda enligt länsstyrelsens utslag den 31 juli 1941, samt att sökanden erhåller åter vad han redan erlagt på grund av nämnda utslag. Härtill fordras riksdagens medgivande. Jag förordar, att sådant medgivande inhämtas. Sedan riksdagen meddelat sitt beslut, bör, om medgivandet lämnas, det ankom-

ma på Kungl. Maj:t att giva erforderliga föreskrifter rörande avskrivning av kronans ifrågavarande fordran. För återbetalningen till sökanden bör, såsom statskontoret angivit, den å riksstaten under huvudinkomsttiteln »Diverse inkomster» uppförda inkomsttiteln »Övriga diverse inkomster» tagas i anspråk. De av sökanden gjorda betalningarna hava i enlighet med gällande bestämmelser redovisats under nämnda inkomsttitel.

I likhet med länsstyrelsen finner jag också skäligt, att sökanden erhåller ersättning för av honom utgivna frälseräntebelopp för tiden före räntans upphörande. Denna ersättning torde lämpligen böra bestridas från sjunde huvudtitelns reservationsanslag till extra utgifter. Jag anhåller att få återkomma till denna fråga, då riksdagens nyss berörda beslut föreligger.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

dels att ägaren till hemmansdelen $\frac{3}{10}$ mantal Holmbro nr 3 i Skogs-Tibble socken må befrias från honom åvilande betalningsskyldighet i anledning av länsstyrelsens i Uppsala län den 31 juli 1941 meddelade utslag i fråga om avlösning av den frälseränta, som utgått av nämnda hemmansdel,

dels ock att hemmansägaren Gustav Albin Björklund må av statsmedel beredas ersättning för vad han i egenskap av ägare till nämnda hemmansdel erlagt på grund av samma utslag.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ivar Löfqvist.